

O zdaniach, które nie komunikują - magiczna i fatyczna funkcja tekstu

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Władysław Gomułka, *Plac Defilad, 24 października 1956 roku*, „Trybuna Ludu”, nr 25 października 1956 roku.
- Źródło: Michał Głowiński, *Nowomowa (Rekonesans)*, [w:] Michał Głowiński, *Nowomowa i ciągi dalsze. Szkice dawne i nowe*, Kraków 2009, s. 30.

O zdaniach, które nie komunikują - magiczna i fatyczna funkcja tekstu

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Podstawową funkcją języka jest komunikacja - przy jego pomocy nadawca może swojego odbiorcę o czymś poinformować, spróbować go do czegoś przekonać, wyrazić emocje. Są jednak takie wypowiedzenia, które nie niosą ze sobą żadnego komunikatu, mimo że pełnią bardzo istotne funkcje - fatyczną i magiczną.

Twoje cele

- Wyjaśnisz, na czym polegają magiczna, stanowiąca i fatyczna funkcje języka.
- Zredagujesz wypowiedzi pełniące te funkcje.
- Przeanalizujesz fragmenty przemówienia Władysława Gomułki.
- Wskażesz zagrożenia wynikające z posługiwania się nowomową.

Przeczytaj

Funkcja fatyczna

Żeby zaistniała sytuacja komunikacji, muszą zostać spełnione określone warunki. Pierwszym jest obecność nadawcy i odbiorcy, pomiędzy którymi zachodzi kontakt. Drugim – obecność kodu, czyli języka, którym będą się oni porozumiewać, oraz treści komunikatu, jaka zostaje przekazana.

Może ona pełnić różne funkcje, np. ekspresywną, deskryptywną bądź perswazyjną. Wiele wypowiedzi, którymi ludzie posługują się na co dzień, nie niesie ze sobą żadnej informacji, służąc jedynie podtrzymaniu kontaktu pomiędzy nadawcą i odbiorcą. Przykładem są takie wyrażenia, jak: “Halo?”, “Prawda?”, “Cześć”, “Dobry wieczór”.

Można je podzielić na trzy grupy - wypowiedzi służące podtrzymaniu kontaktu, powitaniu oraz pożegnaniu. Wszystkie pełną **funkcję fatyczną**. Komunikaty o funkcji fatycznej zwykle połączone są z gestykulacją, np. potakiwaniem.

Funkcja magiczna i stanowiąca

Od najdawniejszych lat ludzie przypisują słowom moc sprawczą, wierząc, że mogą one oddziaływać na innych. Słowa podtrzymują na duchu, ranią, czasami tworzą nową rzeczywistość. Podczas uroczystości składamy sobie życzenia, np. „wszystkiego najlepszego”. Ich celem jest zaklinanie rzeczywistości, życzenie komuś, by w życiu spotykały go tylko dobre rzeczy.

Funkcję, którą pełnią takie komunikaty, nazwano magiczną. Poza życzeniami przejawia się ona w takich formułach jak modlitwy, wróżby, przekleństwa, zaklęcia. Często można spotkać ją także w tekstach kultury ludowej – folklorze, baśniach, legendach (np. “Stoliczku, nakryj się!”). Przejawia się ona także we frazeologii mającej swą genezę w ludowych wierzeniach, np. “Nie wywołuj wilka z lasu”. Interesującym przykładem funkcji magicznej są imiona, np. Bogumił ma być “miły Bogu”, Dobrosława ma wsławić się dobrem, itd.

Niekiedy z funkcją magiczną łączona jest inna - stanowiąca. Celem komunikatów pełniących tę funkcję jest jakaś zmiana rzeczywistości. Przykładem może być ksiądz, który odprawiając stosowny rytuał i wypowiadając zdanie: “Ja ciebie chrzczę, w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego” – zmienia rzeczywistość, włączając dziecko czy katechumena do wspólnoty Kościoła. Funkcję stanowiącą pełnią też akty prawne, regulaminy, itp.

Powyższe przykłady zdań oraz wypowiedzi, które nie niosą treści, są lub bywają częścią codziennej komunikacji. Ważnym rodzajem komunikatów, który wszakże nie stanowi elementu codzienności, jest nowomowa. Pisał o niej literaturoznawca Michał Głowiński:

((Michał Głowiński

Nowomowa (Rekonesans)

Nowomowa nie tylko dąży do zastąpienia klasycznego języka, ale także na różne sposoby go dewastuje. Dewastuje m.in. przez to, że przejmuje jego elementy, nadając im inny sens - często jednak w sposób ukryty, tzn. tworzy pozory, że w jej obrębie słowa znaczą to, co normalnie znaczą, kiedy naprawdę znaczą co innego. Dewastuje także tradycje, np. tradycje języka rewolucjonistów i tradycje języka patriotycznego. Dewastuje, bo wszystko w tej materii sprowadza do frazesu, do formuł, w których bezpośrednie oceny i rytualność górują nad znaczeniem. Nowomowa rozkłada więc komunikację - szczególnie w rzeczach publicznych; rozkłada przez to, że przeinacza bądź - w lepszym wypadku - neutralizuje te formuły i te style, za którymi kryły się autentyczne treści i autentyczne postawy. Rozkłada komunikację także za sprawą tego, że oddziaływa na świadomość społeczną, zwłaszcza potoczną, budzi reakcje polegające na nieufności do wszelkiego języka.

Źródło: Michał Głowiński, *Nowomowa (Rekonesans)*, [w:] Michał Głowiński, *Nowomowa i ciągi dalsze. Szkice dawne i nowe*, Kraków 2009, s. 30.

Gomułka w trakcie przemówienia 24 października 1956 r.

Źródło: domena publiczna.

Przykładem nowomowy jest przemowa Władysława Gomułki, który w 1956 roku objął stanowisko I sekretarza Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej:

Władysław Gomułka

Plac Defilad, 24 października 1956 roku

Towarzysze! Obywatele! Ludu pracujący stolicy! Witam was w imieniu Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, który na swoim ostatnim plenarnym posiedzeniu oddał ster partii w ręce nowego kierownictwa...

W ciągu ubiegłych lat nagromadziło się w życiu Polski wiele zła, nieprawości i bolesnych rozczarowań. Idee socjalizmu, przeniknięte duchem wolności człowieka i poszanowania praw obywatela, w praktyce uległy głębokim wypaczeniom. Słowa nie znajdowały pokrycia w rzeczywistości. Ciężki trud klasy robotniczej i całego narodu nie dawał oczekiwanych owoców. Wierzę głęboko, że te lata minęły bezpowrotnie w przeszłość.

VIII Plenum KC naszej partii dokonało historycznego zwrotu. Stworzyło ono nowy okres naszej pracy, nowy okres w dziejach budownictwa socjalistycznego w Polsce, w dziejach narodu. Kierownictwo partii powiedziało klasie robotniczej i całemu narodowi całą prawdę, prawdę bez osłonek i niedomówień o naszej sytuacji gospodarczej i politycznej, o trudnościach, które trzeba przezwyciężyć, by pójść naprzód i uzyskać trwałą poprawę życia ludzi pracy w Polsce.

[...]

Robotnicy i pracownicy wszystkich dziedzin gospodarki narodowej! Pomóżcie partii i rządowi w wielkim dziele ulepszenia socjalistycznej ekonomiki Polski Ludowej! Rozwijajcie gospodarską inicjatywę swych załóg, szukajcie wspólnie z nami najlepszych form udziału klasy robotniczej w zarządzaniu zakładami pracy. Podnoście wydajność pracy, zwalczajcie marnotrawstwo i obniżajcie koszty własne. Wykorzystajcie wszelkie możliwości powiększenia produkcji

przemysłowej i rolnej, aby jak najlepiej zaspakajać rosnące potrzeby mas.

Partia mówi klasie robotniczej twarda prawdę. Podwyżka zarobków, osiągnięta przez miliony ludzi w ostatnich miesiącach, będzie tylko wtedy trwała, gdy zwiększona siła nabywczą ludności będzie miała pokrycie w zwiększonej masie towarów na rynku. Nie stać nas teraz na dalsze podwyżki płac, gdyż struna została tak naciągnięta, że grozi jej pęknięcie. Dalsze podwyżki zarobków są możliwe jedynie pod warunkiem zwiększenia masy towarów szerokiego spożycia, jedynie pod warunkiem obniżenia kosztów produkcji. Produkować więcej, lepiej i taniej – oto jedyna droga, wiodąca do dźwignięcia stopy życiowej klasy robotniczej i całego narodu.

[...]

VIII Plenum KC, wytyczając nasze własne, z potrzeb polskiej klasy robotniczej i narodu polskiego wynikające drogi do socjalizmu, potwierdziło z całą mocą niewzruszoną więź łączącą Polskę Ludową ze wszystkim państwami socjalistycznymi, a szczególnie sojusz polsko-radziecki.

Wzajemne stosunki między partiami i państwami obozu socjalizmu, zespolonego wspólnotą celów i interesów, nie powinny dawać powodów do żadnych nieporozumień. Na tym polega jedna z cech socjalizmu. Stosunki te winny się kształtować na zasadach międzynarodowej solidarności robotniczej, winny być oparte na wzajemnym zaufaniu i całkowitej równości praw, na udzielaniu sobie wzajemnej pomocy, na wzajemnej i przyjacielskiej krytyce, jeśli zaistnieje taka konieczność, na rozumnym i wynikającym z ducha przyjaźni i z ducha socjalizmu rozwiązywaniu wszelkich spraw spornych.

[...]

W imieniu Komitetu Centralnego wyrażam najgorętsze podziękowania robotnikom wielu zakładów przemysłowych, którzy w szlachetnym porywie wyrazili gotowość do pracy w dodatkowych godzinach, a nawet do rozpisania pożyczki państwowej, choć w tej chwili nie ma takiej potrzeby, do dobrowolnych potrąceń z zarobków, aby pomóc władzy ludowej i nowemu kierownictwu partii. Wyrażam podziękowanie studentom polskich uczelni, którzy wykazali w tych dniach tyle entuzjazmu i ufności do partii. Wyrażam podziękowanie żołnierzom i oficerom Wojska Polskiego, którzy zamanifestowali swą wierność partii i rządowi i swe poparcie dla wyników VIII Plenum.

Naród może całkowicie ufać swemu wojsku i jego dowództwu, które u nas – jak wszędzie na świecie – w pełni i w całości jest podporządkowane rządowi swojego kraju. Towarzysze! Na fali olbrzymiej aktywności politycznej mas, którą wyzwoliło VIII Plenum, tu i ówdzie dochodzą do głosu siły wrogie socjalizmowi, wrogie sojuszowi polsko-radzieckiemu, wrogie władzy ludowej, siły, które chcą wykrzywić, zahamować i cofnąć socjalistyczną demokratyzację.

Towarzysze! Nie pozwólmy reakcyjnym podżegaczom i różnym chuliganom stawać w poprzek naszej drogi. Wara im od czystego nurtu walki socjalistycznych i patriotycznych sił narodu! Pędźcie precz prowokatorów i reakcyjnych krzykaczy! Władze państwowe ani na chwilę nie będą tolerować jakiegokolwiek akcji wymierzonej w polską rację stanu i przeciwko naszemu ustrojowi państwowemu.

Towarzysze! Czas nagli. Partia musi przystąpić do rozwiązywania codziennych, trudnych spraw naszej gospodarki i życia państwowego. Czym dzisiaj możecie pomóc kierownictwu partii i rządowi? Przede wszystkim tym, że każdy stanie przy swym warsztacie na swoim posterunku i wzmożoną pracą czy nauką wykaże swą wierność i oddanie naszej sprawie.

Dzisiaj zwracamy się do ludu pracującego Warszawy i całego kraju z wezwaniem: dość wiecowania i manifestacji! Czas przejść do

codziennej pracy, ożywionej wiarą i świadomością, że partia zespolona z klasą robotniczą i narodem poprowadzi Polskę po nowej drodze do socjalizmu.

Niech żyje nierozzerwalna więź partii z klasą robotniczą i całym ludem pracującym!

Niech żyje socjalizm!

Niech żyje Polska ludowa!

Źródło: Władysław Gomułka, *Plac Defilad, 24 października 1956 roku*, „Trybuna Ludu”, nr 25 października 1956 roku.

Słownik

nowomowa

język władzy i kontrolowanych przez nią środków przekazu w państwach totalitarnych, służący do manipulowania ludźmi i nastrojami społecznymi

Film

Polecenie 1

Wysłuchaj wykładu prof. Andrzeja Markowskiego na temat nowomowy. Określ cele i funkcje nowomowy.

Wystąpił błąd

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe dotyczące nowomowy.

Polecenie 2

Zanotuj własne przykłady komunikatów, które pełnią funkcję magiczną oraz fatyczną.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Napisz pięć przykładów wypowiedzeń, które będą pełnić funkcję magiczną. Wykorzystaj przynajmniej trzy różne typy tych komunikatów. Posłuż się innymi niż podane w bloku tekstowym i odpowiedzi.

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Wskaż pięć frazeologizmów, które ukazują funkcję magiczną języka. Wyjaśnij, w jaki sposób owa funkcja się w nich pojawia.

Ćwiczenie 6

Wyjaśnij, czemu mogą służyć wypowiedzi o funkcji stanowiącej w języku i komunikacji społecznej.

Ćwiczenie 7

Ułóż fragment (6-7 zdań) przemówienia politycznego, w którym zawrzesz przynajmniej trzy wypowiedzenia o funkcji magicznej.

Ćwiczenie 8

Zastanów się i napisz w 7-8 zdaniach, jakie zagrożenia mogą być związane z posługiwaniem się nowomową, wskazując na funkcje języka – fatyczną, magiczną i stanowiącą – jakie ona spełnia.

Praca domowa

W wypowiedziach polityków poszukaj wypowiedzi o funkcji magicznej. Wypisz osiem cytatów, podając źródła.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: O zdaniach, które nie komunikują - magiczna i fatyczna funkcja tekstu

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Kształcenie językowe.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

3) rozpoznaje i określa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, metajęzykową, ekspresywną, impresywną – w tym perswazyjną);

8) rozróżnia pojęcia manipulacji, dezinformacji, postprawdy, stereotypu, bańki informacyjnej, wiralności; rozpoznaje te zjawiska w tekstach i je charakteryzuje;

9) stosuje zasady etykiety językowej w wypowiedziach ustnych i pisemnych odpowiednie do sytuacji;

10) charakteryzuje zmiany w komunikacji językowej związane z rozwojem jej form (np. komunikacji internetowej).

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

2) wskazuje i rozróżnia cele perswazyjne w wypowiedzi literackiej i nieliterackiej;

6) rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych i stosuje je we własnych tekstach;

10) rozumie zjawisko nowomowy; określa jego cechy i funkcje w tekście.

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Kształcenie językowe.

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

4) rozumie, co to jest tabu językowe; rozpoznaje jego obecność w wypowiedziach;

5) określa właściwości języka jako nośnika i przekaźnika treści kulturowych;

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

2) rozpoznaje i określa funkcje tekstu (fatyczną, magiczną);

4) określa rolę języka w budowaniu obrazu świata.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- będzie potrafił nazwać i scharakteryzować funkcje języka: magiczną i fatyczną;
- określi funkcje konkretnych wypowiedzi;
- przeanalizuje fragmenty przemówienia Władysława Gomułki;
- posługuje się pojęciami związanymi z komunikacją językową;
- określa funkcje konkretnych wypowiedzi.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z tekstem z sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Stworzenie sytuacji problemowej. Nauczyciel wyświetla uczniom na tablicy interaktywnej wypowiedzenia:
Wczoraj odbyło się zebranie Rady Mieszkańców osiedla Wesoły Domek.
Ogłaszam was mężem i żoną.
Oczywiście, że tak.
Do zobaczenia.
Tylko jedź ostrożnie.
Wszyscy ludzie są braćmi, wszystkie dzieci są nasze.
12 grudnia zmieniono regulamin pływalni.
Zadaniem uczniów jest wybranie wypowiedzeń, które nie niosą żadnej informacji, a jedynie służą podtrzymywaniu kontaktu, wyrażeniu życzeń, zmianę rzeczywistości.
Określają również cel tych wypowiedzi.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel zapisuje na tablicy schemat komunikacji.
Uczniowie wpisują przykłady do schematu. Wyciągają wnioski, formułują definicję funkcji magicznej i fatycznej komunikatów językowych, podają własne przykłady.
Rozwiązują ćwiczenia: 1, 3, 5.
2. Uczniowie oglądają film z wykładem prof. A. Markowskiego. Na podstawie tekstu przemówienia W. Gomułki wypisują cechy nowomowy oraz rozwiązują ćwiczenie 2.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel sprawdza stopień opanowania nowych treści, dzieli uczniów na 3 grupy.
Każda z nich tworzy krótkie teksty, w których będzie dominowała jedna funkcja wypowiedzi:
gr. 1 funkcja fatyczna
gr. 2 funkcja magiczna
gr. 3 funkcja stanowiąca.
Uczniowie prezentują teksty, komentują, wyłapują ewentualne błędy, wyciągają wnioski, podsumowują.

Praca domowa:

1. W wypowiedziach polityków poszukaj wypowiedzi o funkcji magicznej. Wypisz osiem cytatów, podając źródła.

Materiały pomocnicze:

- Michał Głowiński, *Nowomowa i ciągi dalsze. Szkice dawne i nowe*, Kraków 2009.
- George Orwell, *Rok 1984*, tłum. T. Mirkowicz, Warszawa 1988.

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Film” do podsumowania lekcji.